

»Vörösmarty zsenge ifjú korától fogva — írja a költő diákkori osztálytársa, Sal-lay Imre — egy buzgó óhajt, nagy reményt s várakozást táplált hő érzetében... Ez volt: a magyar színház létesítése Pesten.«

Amiről Vörösmarty oly régen s oly sokat álmódzott, a reformkor egyik legfontosabb terve és törekvése volt. Állandó színház híján éppen a legközvetlenebbül ható irodalmi mű-faj, melytől a fővárosi lakosság magyarosodá-sát s a nemzeti eszme terjedését lehetett remélni, nem juthatott el a tömegekhez. Ért-hető tehát, hogy a nemzet legjobbjai — Káto-na József, Kölcsey, Fáy András, Széchenyi és mások — oly nagy buzgalommal fáradoztak a magyar játékszín ügyében, s természetes, hogy Vörösmarty, aki már diákéveiben megpróbál-kozott a drámaírással, különösképpen szüksé-gét érezte, hogy a magyar színpadi művészet-nek végre állandó otthona épüljön, s a maga részéről mindent el is követett ezért.

Már a harmincas évek elején dolgozott ab-ban az akadémiai bizottságban, mely a lefor-dításra és előadásra alkalmas színműveket je-löltte ki, később pedig, amikor a pesti színház ügye sok huzavona után végre a megvalósulás felé haladt, szenvedélyesen vetette bele ma-gát abba a vitába, amely a leendő színház he-lyéről s igazgatásának módjáról folyt. Két el-entétes vélemény csapott össze ugyanis: Szé-chenyié, aki a Dunaparttra tervezett orszá-gos jellegű, nagy, reprezentatív színházépüle-tet, s Földváry Gábor Pest megyei alispáné, aki a mai Múzeum körút és Rákóczi út sar-kán — akkor még a város elhanyagolt kül-területén — akarta felépíteni a színházat, me-gyei irányítás alatt. Vörösmarty — Bajzával együtt — Széchenyi terve mellett foglalt állást, mert a megyei vezetés szakszerűtlensége és a színház kedvezőtlen elhelyezése miatt a vállal-kozás bukásától tartott. Hogy aggodalma nem volt alaptalan, azt a színház első viszontagsá-gos évtizede eléggé megmutatta, s ez a jogos aggodalom teszi érthetővé azt az igazott, szen-vedélyes hangot, amelyen Pest megye közgyű-léséről beszámolt Széchenyinek 1836. márc. 2-i levelében: »A kisajátítás után... a ma-gyar játékszín dolga került elő. Szinte felfo-gott lélegzettel várta azt mind a felső, mind az alsó gyülekezet, de ezen felfogott lélegzet annál dühösebb ordításokban tört ki a viták alatt, jóra-rosszra egyaránt javulást harsog-va. Nem lehetett oly vadat, oly képtelent, oly

Budapestre vonatkozó ujságcikkek		Osztályozás	
Szerző:	Lőrincz Sándor	792	
Cím:	VÖRÖSMARTY ÉS A PESTI MAGYAR SZÍNHÁZ MEGNYITÁSA	Hely:	Nemzeti Színház "184"
Forrás:	Művelő Kör 455. (Idő) N. 6. (Köt. v. füz.)	Személy:	
(Hely)		Helyszám:	

egymással ellenkezőt mondani, mit tetszés ne követett volna, ha az tüzzel s hangosan volt mondva. Az egész gyülekezet egy nagy pára volt, mely félszázados éhségétől vakon s eszméletlenül rohant meg minden falatot, mely elébe a színházépítésről koncul vetetett. A gyülekezet illyzerű lelkesedésében mi csoda, ha balul ütött ki a végzés...«

A színházat tehát nem a Vörösmarty által helyeselt módon kezdték el építeni. Más talán duzzogva félreállt volna ezért, Vörösmarty azonban elhallgattatta keserű gondolatait, s olyan szerető figyelemmel kísérte az építőmunka menetét, mintha az saját szemé-lyes tervének megvalósulása lett volna. Föl-jegyezték, hogy úgyszólván minden nap kijárt az építkezéshez, s a gödrök, deszkák és ge-rendák közt bukdácsolva, tekintetével szinte sürgette a falak emelkedését. Egy ilyen alkal-mal találkozott — s bizonyára kezét is szorított — azzal a szegény napszámos-házaspárral, Thúróczi Pállal és feleségével, aki az országos adakozásból pénz híján azzal vette ki részét, hogy két keze ingyen munkáját aján-loita fel, s akinek emlékét a költő oly megható módon örökítette meg a nyitóünnepségre írt proló-gusában.

E proló-gus megírására a Pest megyei szí-nészi választmány kérte fel Vörösmartyt 1837. jan. 15-én, tehát nem valami sok időt hagyva az elkészítésre az augusztusi megnyitásig. Vö-rösmarty mégis vállalta ezt a szívéhez oly igen közel álló feladatot. »Nagy megtisztel-tetésül veszem — írja válaszában —, hogy a T. Színészi Választmány a Magyar Színház

felavatásakor szavalandó proló-gus készítését reám bízni méltóztatott. Sok és nagy az, mit egy ilyen fényes alkalommal, az első magyar színház megnyitásakor a fővárosban, annyi keserű küzdelem és csalódások után gondolni és elmondani lehet, s igen fogok örvendeni, ha e részben a T. Választmány előttem igen nagy-becsű bizodalmának s a közönség várakozá-sának csak valamennyire is megfelelek.«

A proló-gus, az Árpád ébredése, el is készült határidőre, s a színháznyitás napja, 1837. aug. 22-e, e nevezetes történelmi dátum Vörösmar-tynak ily módon kétszeresen is ünnepe lett.

A meghatott öröm, melyben az előkészüle-tek sok-sok izgalma feloldódott, ott rezeg Vö-rösmarty ünnepi beszámolójának minden so-rában: »Ha valaha kételkedék a színház fel-épülésén, sokkal inkább lehetett kétleni annak aug. 22-éni megnyitását. Mészgödrök, homok-buckák kétfelül, elül vakolatlan tornác, egye-netlen, félig rakott út, benn asztalos, lakatos, színész, muzsikus egy rakáson; amazok csak alig tartóztatható fűróikkal és kalapácsaik-kal, emezek papiros tekercseikkel próbán mintegy a hely bírásáért vetekedve; mind-nyájan sürgető, halaszthatatlan munkában, — az óra 11-re jár, s alig félnap hátra, hogy a legelső pesti magyar színház megnyitassék. Eljött az idő, s a színház mintegy a lehetetlen-ség dacára megnyitott. A művesek átengedék egy időre a színház belsejét egy igen szépszámmú közönségnek s a színészek és han-gászok felsőbb műveinek.« »A közönség olyan volt, milyet várni lehet: kíméletes, komoly s minden tiszteleltre méltó, tiszta hazafi-ör-

mében egészen elmerült; s ki e hangulatot nem ismeri, hidegnek mondhatná zajtalansá-gáért. De e zajtalanságban ámulat, mély érzelem s egy magát becsülő népnek méltósága volt.«

Hasonló megilletődött hangon számolt be a nagy ünnepségről valamennyi egykorú lap. Dicsérik a színház pompás berendezését, a »kilenc múzsa képével ékesített, igen csinos szelelőnyílásokkal ellátott, kékeszöld alapú mennyezetet; a hasonló színű páholyok közt felfutó, arany koronával s talappal, kes-keny, függőlegesen rakott arany vesszőkkel cifrázott fehér oszlopokat; a páholyok piros, arany szegélyű könyöklőjét, a zárthelyeknek tömött zöld üléseit, fehér karfára alkalma-zott vörös támaszkodóit, szóval az egész ter-met díszítő nemzeti színt«; megemlítik, hogy a lelkes tömegből két-háromezren be sem fér-tek a színházba; elmondják, hogy egy lelem-nyes rajongó már a megnyitás előtti estén be-férközött az épületbe, elbűjt, és ott töltötte az éjszakát, csak hogy helyet kapjon az ün-nepségen; dicsérik a zene- és tánckar művészi teljesítményét, a színészi játékot, és dicsérik a megnyitó fénypontját, az Árpád ébredésé-t. »Vörösmarty szelleme van e kis, de érdekes mún (mely Trattner-Károlyi intézetében igen csinosan nyomtatva árultatott a pénztárnál) előmölve; nagyság, hő kebel szülte ötletek bé-lyegzik, s annak helyén elmés csipősségek is.«

Az általános lelkesedésbe azonban disz-sonáns hangok is vegyültek, a reakció torz rikácsolása. A pozsonyi Hirnök-ben egy-más után több cikk jelent meg, mely alantas

2 módon támadta Vörösmarty proológusát. »Az egész allegória — olvassuk az egyik förmedvényben — azonkívül, hogy minden legcsekélyebb esztétika — s gyöngédségnek híjával van, valóságos gúnyirat a nemzetre, színházra és színészekre.« Nem nehéz megérteni, hogy mi bajuk volt a reakciós bértollnokoknak az *Árpád ébredésé*-vel. Ők azt várták a költőtől, hogy hazugságokkal fordítsa el a figyelmet a nemzet elmaradottságától, Vörösmarty azonban épp ellenkezőleg arra használta fel az ünnepi alkalmat, hogy vádoló hangon, szent elégedetlenséggel, »elmés csípősségekkel« serkentse nemzetét további sebesebb haladásra, újabb alkotásokra. Ezért és csak így lehetett maradandó remekmű a proológusból, ami egyébként ritkán esik meg efféle alkalmi, rendezésre írt művekkel. És éppen ez fájt a reakciónak, ez az ösztönző keserűség, a bírálat jogossága. Ezért írta képmutató szemforgatással az egyik dühös támadás szerzője: »Szegény magyar közönség! ugyan szép örömkoszorút nyújtottak neked, az örömteljes szívvel összegyűltek!« Egy másik cikkíró önleleplező módon ki is mondta ellenszenvének okát: »Árpád, mint látszék, fölébredt, és széjjelnézett bajjal szerzett hazájában, beszélt is valami kopott kabátú és poros csizmájú költészszel, de más becsületes emberhez be sem tekintett; pedig már csak úgy illett volna, hogy haladásunk mivoltát valami főrangú s a közügyekbe nagy befolyással lévő emberektől tudakozta volna ki hitelesen... Az, ki Árpád képében itt volt, valóban úgy járt, mint aki

valamit lopott, csak holmi obskurus helyen és emberek közt kémlélődött, anélkül, hogy fölbredésének hasznát merete vagy akarta volna venni. Ha az Árpád lett volna, bizonyosan azokat látogatta volna meg, kik a közügy hajóját kormányozzák, kiket ész és hatalom biztosít afelől, hogy őt a leghitelesebben értesíthették volna.« S végül, hogy semmi félreértés ne legyen, az egyik cikk azt is elárulja, *kinek a kedvéért* hadakozik oly szármalmas vitézséggel a költő kritikája ellen: »A jószívű közönség... elnézte ezen illetlenséget, mely bizonyára helyet nem foglal, ha azon *fenséges személy* távol nincs, melynek esztétikai szelleme védangyalként óvja közintézkedéseinket.«

Hetekig folyt az uszító támadás Vörösmarty ellen (megjelent egy sületlen verses paródia is *Árpád násznagysága* címen), a közönség azonban nem hallgatott az útszéli hangokra, s még aug. 27-én, a prologus harmadik előadásán is megéljenezte szerzőjét. Vörösmarty-nak tehát megvolt az erkölcsi jutalma, az anyagi jutalmazásról azonban a nemzet jóformán megfeledkezett, s a színészeti választmány csak jó későn kapott észbe és »az említett előjáték eladott példányai árából 100 pengő forintot rendelt kifizettetni«. Igaza volt a jó Sallaynak, mikor azt írta emlékezéseiben: »Vörösmartynak a magyar nemzeti színház léteire nézve voltak örömei, de keservei is!«

Lukácsy Sándor